

STADSHOLMEN

TRIVIA 6

Österlånggatan 34, Prästgatan 86

GAMLA STAN

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

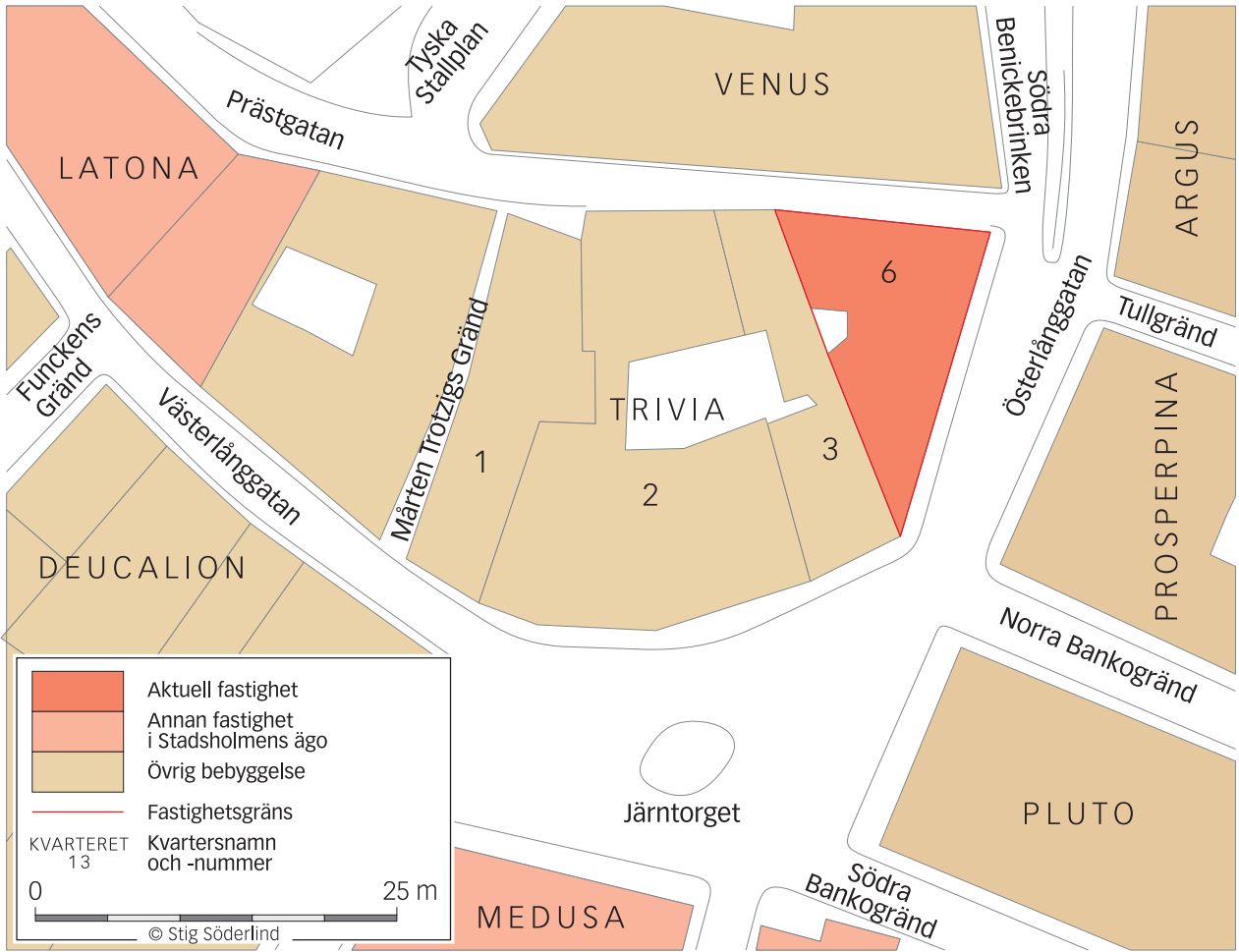
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

PLATSEN FÖR TRIVIA 4 OCH 5 I RIVNINGENS
SLUTSKEDE. OKÄND FOTOGRAF ÅR 1896.
STADSMUSEETS ARKIV, FA 28364.

Fastigheten Trivia 6 bevarar i stort sett exteriören från uppförandet 1898. Husets låga höjd och avsaknaden av källare beror på att det uppfördes som ett provisoriskt butikshus under en tid då Gamla stans framtid var osäker.

Exteriören är anpassad till området och ger ett relativt ålderdomligt intryck. De drag som är typiska för det sena 1800-talet är de stora butiksfönstren i bottenvåningen, och att fönsteröppningarna är något indragna från fasadlivet. Flera detaljer från uppförandet är bevarade inne i byggnaden, så som till exempel vissa fönster- och dörrfoder, dörrblad, fönsterkarmar och fönsterbågar.

Trivia 6 är blåvärderad enligt Stockholms Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta

innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Under flera hundra år var Gamla stan Stockholms centrum. Medeltidens bebyggelse bestod av hus i trä eller tegel, ofta med torvtak. Till husen fanns många gånger källare med väggar av natursten och tegelvalv eller bjälktak. Tegelhusens fasader var inte putsade och kunde ha dekor i form av blinderingar,

FASTIGHETEN TRIVIA 6 SEDD FRÅN ÖSTERLÅNGGATAN. TILL HÖGER OM HUSET MYNNAR PRÄSTGATAN. FOTO: J. MALMBERG.

formtegel eller mönstermurning. Den medeltida, oregelbundna stadsplanen är ännu i dag mycket väl bevarad och många hus har i hög utsträckning kvar medeltida murverk bakom senare tiders fasadutformningar och inredningar.

Det expansiva 1600-talet, när Sverige utvecklades till en stormakt, gav en annan prägel åt staden med flera nybyggen men också modernisering av de äldre husen. Byggnaderna fick stora vindar i flera våningar med höga, branta tak och ofta en dekorativ fasadutsmäckning i natursten. Samtidigt anpassades de nybyggda husen längs framför allt Nygatorna i väster till en reglerad stadsplan.

Under 1700-talets mitt och senare hälft byggdes husen ofta på med en våning. Vindarna var nu mindre och taken flackare. Fasaderna utfördes släta och putsade, och rummen inreddes med kakelugnar och snickerier som till stor del finns bevarade i dag.

Vid 1800-talets senare del och under tidigt 1900-

tal fick många byggnader fasader med tidstypiska dekorer i stuck eller puts och bottenvåningarna gjordes ofta om till butiksfasader med stora skyltfönster.

Gamla stan hotas – och räddas

Under senare delen av 1800-talet försköts stadens centrum till Norrmalm. Gamla stan började att successivt förslummas och många diskussioner fördes om stadsdelens sanitära förhållanden. Det kom till och med förslag om att riva stora delar och bygga helt nytt. När de nya stadsdelarna på malmarna växte fram omkring 1900 blev problemen i Gamla stan ännu mer uppenbara, men de enskilda fastighetsägarna var inte villiga att bekosta saneringarna. Samfundet S:t Erik – som bildades 1901 och arbetade för att väcka intresse för stadens kulturhistoriskt värdefulla miljöer – oroades för stadsdelens framtid och tog på 1930-talet initiativet till att bilda AB Stadsholmen. Det nya bolaget fick i uppdrag att för-

DETALJ AV ETT ÄLDRE BESLAG PÅ INSIDAN AV EN AV DE FÖRE DETTA BUTIKSDÖRRARNA I BOTTENVÅNINGEN. FOTO: J. MALMBERG.

värva, restaurera och modernisera bebyggelsen med hänsyn bland annat till kulturhistoriska värden. De första åtgärderna i stor skala genomfördes i kvarteret Cepheus och flera av de genomförda renoveringarna har varit goda exempel, inte minst de allra första insatserna som gjordes.

I dag är Gamla stan med sina många bevarade tidslager och hus med en lång och omväxlande byggnadshistoria ett historiskt dokument av oersättligt värde.

HISTORIK

Kvarteret Trivia

Kvarteret ligger ovanför Järntorget, strax utanför den äldsta stadsmuren från 1200-talet men innanför de

senmedeltida befästningarna. Kvartersmarken bör ha varit bebyggd senast på 1300-talet, men området har reglerats vid flera tillfällen. På 1340-talet anlades Svartbrödraklostret, eller dominikanernas konvent, på andra sidan Prästgatan. Detta bör ha inneburit en reglering av området kring Prästgatans östra delar. I slutet av 1800-talet revs de två östra fastigheterna inom kvarteret Trivia; nummer 4 och 5, tillsammans med det smala kvarteret Medea mellan Österlånggatan och Benickebrinkarna. Tidigare ledde den branta Södra Benickebrinken rakt mot kvarteret Trivia, med en tvär sväng ner mot Österlånggatan vilken orsakade flera olyckor. Staden köpte in de två fastigheterna på 1890-talet med avsikt att riva dem, för att få en

TAKLISTEN I ENTRÉPORTEN FRÅN ÖSTERLÅNGGATAN ÄR BEVARAD SEDAN UPPFÖRANDET. FOTO: J. MALMBERG.

rak passage mellan brinken och torget. Detta skulle öka både framkomligheten och brandsäkerheten. År 1896 påbörjades rivningen. Det var svårt att evakuera de fattiga hyresgästerna, och polisen fick tillkallas vid utrymningen.

Den nuvarande byggnaden

Dagens hus uppfördes 1898 på de västra delarna av tomten till de två rivna fastigheterna 4 och 5. Staden ägde marken, men hyrde ut den till grosshandlare Carl Strufve och byggmästare J. O. Berggren, som lät uppföra ett butikshus efter ritningar av arkitekten A. G. Forsberg. Byggnaden var provisorisk, eftersom det fördes en diskussion om vad som skulle hända med Gamla stan. Huset uppfördes till sin nuvarande volym, två våningar högt, med en liten ljusgård. Fastigheten brandförsäkrades på 1910-talet. I förstugan innanför huvudentrén vid Österlånggatan beskrevs marmorgolv och den ornerade taklist som ännu är bevarad. Söderut låg två bodar med egna ingångar, och norrut ytterligare en bod samt ett café, också med egna dörrar. Under ljusgården fanns ett välvt rum uppfört av betong och järnbalkar, källarna till de äldre husen på platsen hade fyllts i sam-

band med rivningarna. Våning 1 trappa nåddes via en stentrappa och innehöll flera rum som värmdes av kakelugnar och järnkaminer. Här fanns också en tambur innanför entrén vid Prästgatan, som ligger en våning högre än Österlånggatan. Även till vinden, som innehöll nio klosettkontor, ledde stentrappa.

År 1950 hade de många små rummen på våning 1 trappa ersatts av en lägenhet med badrum. Kakelugnarna hade avlägsnats och ett pannrum inretts i bottenvåningen. På våning 1 trappa hade perspektivfönster satts in. När Stockholms stad köpte fastigheten i början av 1960-talet låg det en frisersalong, en tobaksaffär, en antikaffär och ett café i bottenvåningen. Vid en ombyggnad 1972 ersattes stentrappan till vinden av en spiraltrappa, och de elva takkuporna som finns idag tillkom. A B Stadsholmen har förvaltat fastigheten sedan 1979.

Upprustning och renovering

Under 1980-talet skedde några större ombyggnader. Dels inreddes hela bottenvåningen till restaurang, dels inreddes våning 1 trappa och vinden för delar av Estniska skolans verksamhet. Spiraltrappan till vinden ersattes av en furutrappa. Äldre snickerier

DE HÖGA BUTIKSFÖNSTREN BEVARAR FODER, STORLEK OCH FORM SEDAN 1898. FOTO: J. MALMBERG.

bevarades, liksom fasadens dörrindelning trots att de äldre butiksdörrarna togs ur bruk.

BYGGNADSBESKRIVNING

Exteriör

Byggnaden är uppförd till två våningars höjd på en trekantig tomt med avskuret hörn i norr. Fasaderna är slätputsade med en sockel av granit och profilerad taklist. Ett horisontellt våningsband löper mellan de två våningarna. Porten mot Österlånggatan har en hög, rundbågig öppning med en enkel, putsad omfattning och en helfransk pardörr från 1890-talet. Dörrbladen har vardera tre fyllningar, de övre glasade, de två nedre med pyramiddekor. Ovanför sitter ett rundbågigt överljusfönster. Till de från början fyra separata butikerna vid Österlånggatan leder fortfarande fyra enkeldörrar, trots att de inte längre

är i bruk. Dörrarna utgör tillsammans med butiksfönstren var sin stor, korgbågig öppning. Entréporten vid Prästgatan är en enkeldörr från 1890-talet med överljusfönster, indragen från fasadlivet. På våning 1 trappa är fönstren mot Österlånggatan rektangulära perspektivfönster, mot Prästgatan i samma våning finns äldre de fönsterbågarna kvar med mittpost och tvärpost. De nedre fönstren mot Prästgatan är gallerförsedda. Taket är valmat och plåtklätt med elva plättäckta takkupor, varav den i gaveln mot norr är rundad.

Interiör

I bottenvåningen är den putsade taklisten från 1890-talet bevarad innanför entrédörren. Här finns fönster- och dörrfoder från uppförandet, liksom också på våning 1 trappa.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stucc, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.